

Gekruisigd

Periodethema: Lijden en sterven
Markus 15: 21-41

VOORAF

Nadat de Heere Jezus gevangengenomen is, is hij voor ondervraging door het Sanhedrin naar het huis van de hogepriester gebracht. Na de ondervraging door de Joodse Raad wordt de Heere Jezus naar stadhouder Pontius Pilatus gebracht. Pilatus spreekt uit dat de Heere Jezus onschuldig is. Uit angst voor de Joden laat de stadhouder Jezus toch kruisigen

a. Jezus' gang naar Golgotha (Mark. 15: 21-22)

UITLEG VAN DE TEKST

Voor het rechthuis van Pilatus wordt de Heere Jezus samen met twee andere misdadigers het kruis op de schouders gelegd. Dat behoort bij de straf. Wie tot de kruisdood veroordeeld is, moet zelf zijn kruis dragen. De plaats van de kruisiging ligt buiten de stad Jeruzalem. Onder het kruis verlaat de Heere Jezus Jeruzalem. Wat vormt dit een schril contrast met de gebeurtenis van een paar dagen geleden. Toen werd Hij als een koning Jeruzalem binnengehaald en klonk er: 'Hosanna, gezegend is Hij, Die daar komt in de Naam des Heeren.' Nu wordt Hij als een misdadiger Jeruzalem uitgeleid en de woorden 'Kruis Hem!' klinken nog na. Toen zat Hij op een ezelin, omringd door mensen met palmtakken. Nu gaat Hij te voet onder het kruis, omringd door Romeinse soldaten met zwaarden. Gewillig heeft Hij het kruis op Zich laten leggen en gewillig vervolgt Hij Zijn Via Dolorosa, de weg der smarten. Zoals Izak het hout draagt waarop hij sterven moet, draagt Christus het hout waaraan Hij sterven moet.

Deze geschiedenis uit Gen. 22 vormt een duidelijke afschaduwing van wat hier plaatsvindt. De profetie van Abraham: 'God zal Zichzelf een lam ten brandoffer voorzien, mijn zoon!' gaat hier in vervulling. Vers 21 vermeldt dat er onderweg naar Golgotha iets gebeurt. 'En zij dwongen een Simon van Cyréne, die daar voorbijging, komende van de akker, de vader van Alexander en Rufus, dat hij Zijn kruis droeg.' De Romeinse soldaten dwingen een man om Christus' kruis te dragen. Is dit, omdat Christus bezwijkt onder de zware last na alles wat Hij al heeft doorgemaakt? Is Hij zo vermoeid, verzwakt en lichamelijk uitgeput, ook na de gruwelijke geseling, dat de soldaten bang zijn dat Hij onderweg zal sterven? Een veroordeelde mocht immers op weg naar de plaats van de terechtstelling niet sterven. Dit is heel goed mogelijk. De Heere Jezus was ook waarachtig mens. Gaat het in de ogen van de soldaten allemaal veel te langzaam? Voor de avond, voor de aanvang van de sabbat, moet immers alles aan de kruiselingen voltrokken zijn. Hoewel bovenstaande te begrijpen is, wordt de gedachte aan lichamelijk uitputting door de evangelisten niet opgeroepen. Als we ons de vraag stellen waarom Simon het kruis moest dragen, is het beste antwoord: opdat de Schriften vervuld zouden worden! De dag waarop dit alles plaatsvindt, noemen we Goede Vrijdag, maar eigenlijk kunnen we ook zeggen: Grote Verzoendag. Hier gaat de Grote Verzoendag uit het Oude Testament in vervulling. In Lev. 16 lezen we hoe Aäron van de twee bokken er één moest offeren voor de zonden van het volk. De andere bok moest de woestijn worden ingestuurd. Aäron legde dan zijn beide handen op de kop van het dier.

Dit betekende dat de ongerechtigheden van de kinderen Israëls, al hun overtredingen en al hun zonden op het dier gelegd werden om zo weggedragen te worden. Zo gaat Christus onder het kruis, onder de vloek naar de woestijn van de Godverlatenheid als het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt. Nu werd zo'n weggaande bok op de Grote Verzoendag niet alleen de woestijn ingestuurd. Lev. 16: 21 vermeldt ons dat Aäron hem door de hand eens mans, die voorhanden is, naar de woestijn zal uitlaten. Uiteindelijk gaat dit Oudtestamentische woord hier in vervulling. De soldaten zoeken een man die voorhanden is, anders zal de Heere Jezus in hun ogen bezwijken, maar ze vervullen hier de Schrift. Zo'n man in het Oude Testament zat niet op zo'n taak te wachten. Je werd dan onrein en moest gereinigd worden. Zo ook hier. Het kruisdragen houdt in dat je onrein wordt en niet in de tempel mag komen. Simon wil daarom niet, maar wordt gedwongen om het kruis te (helpen) dragen. Deze Simon is afkomstig uit Cyrene, een Noord-Afrikaanse havenstad gelegen in het huidige Lybië. In Cyrene woonde een groot aantal Joden. Tijdens de drie grote feesten gingen velen van hen naar Jeruzalem. Op het pinksterfeest, als de Heilige Geest wordt uitgestort, zijn ze ook aanwezig. Is Simon als pelgrim in Jeruzalem om het Pascha te vieren of woont hij er? 'Komende van de akker' kan de gedachte oproepen dat hij er woont en als boer op het land buiten Jeruzalem werkzaam is geweest. Toch is deze gedacht niet juist, want tijdens het Pascha mocht er niet gewerkt worden. We moeten daarom hier denken aan een akker buiten de stad, waar de pelgrims hun tenten konden opslaan, omdat Jeruzalem tijdens het Pascha overvol is. Later koopt men met het verradersgeld van Judas ook een akker, waar de vreemdelingen begraven kunnen worden. Simon komt hier van de akker en is op weg naar de tempel om daar op de derde ure (negen uur in onze tijd) het morgenoffer bij te wonen. Op grond van Rom. 13: 16 mogen we voorzichtig aannemen dat dit gedwongen kruisdragen Simon tot zegen is geweest. Paulus groet daar Rufus, de uitverkorene in de Heere en zijn moeder. Mogelijk is deze Rufus één van de twee zonen van Simon die in vers 21 genoemd worden. Markus kent ze uit Rome waar hij zijn evangelie heeft geschreven. Na een voor de Heere Jezus zeer vermoeiende tocht komt men op Golgotha aan. Deze naam betekent hoofdschedelplaats, wellicht zo genoemd naar de vorm van deze - buiten de stad gelegen (Joh. 19: 20 en Hebr. 13: 12) - heuvel.

TER OVERWEGING

Uitvoerig zijn we hierboven op vers 21 ingegaan en niet zonder reden. We zien hier namelijk hoe het zou moeten zijn.

Als we nog even terugdenken aan de vraag waarom Simon dat kruis moest dragen, kunnen we ook antwoorden: omdat het zo hoort. Niet Christus, maar Simon, ja wij allen horen onder dat kruis. Wij horen onder dat vloekhout. Wij hebben Gods heilige wet overtreden. Gods Woord leert ons: 'Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven staat in het boek der wet om dat te doen.' Christus heeft die wet volkomen gehouden. Niet Hij, maar wij horen onder dat kruis. En wie dat leert zien en erkennen, dat wij vanwege onze zonden die straf verdiend hebben, heeft geen andere verwachting meer dan dat Hij ook aan dat kruis zal komen. Met de Heidelbergse Catechismus belijden we dat we naar het rechtvaardig oordeel van God tijdelijke en eeuwige straf hebben verdiend. Maar let nu eens op wat er met Simon gebeurt als ze op Golgotha aankomen. Daar wordt niet Simon gekruisigd, zoals een oude ketterij beweert. Daar gebeurt het grote wonder. Christus neemt de plaats van Simon in, Christus neemt daar de plaats in van een ieder, die in Hem gelooft. Hij voor mij, daar ik anders de eeuwige dood had moeten sterven. Christus aan het kruis en Simon zonder het kruis. Voor eeuwig verlost van de vloek. Van de vloek maakt Hij mij vrij en Zijn sterven zaligt mij. Wie het zo mag zien en ook doorvertellen aan de kinderen begrijpt Da Costa als hij dicht: 'In het kruis zal ik eeuwig roemen, en geen wet zal mij verdoemen.' Het kruisdragen is voor Simon tot rijke zegen geweest. Zo kan ook in onze tijd het kruisdragen vanwege ziekte, handicap of verlies van geliefden gezegend worden aan ons hart.

b. Jezus' kruisiging (Mark. 15: 23-32)

UITLEG VAN DE TEKST

In vers 23 lezen we dat de Heere Jezus op Golgotha gemirrede wijn te drinken krijgt. Deze met mirre gekruide wijn had een pijnstillend en verdovend effect. Hij wil echter deze wijn niet drinken, ongetwijfeld om de laatste uren helder van geest te blijven. Hij wil de toorn Gods zonder enige verzachting volkomen ondergaan, om zo Zijn volk daar volkomen van te verlossen. Op Golgotha wordt Hij op de derde ure (vers 25) gekruisigd. Dat is negen uur, de tijd van het morgenoffer in de tempel. De handen en voeten van de Heere Jezus worden vastgespijkerd, waarna het kruis wordt opgericht. Ook de twee misdadigers - beiden moordenaars - worden daar gekruisigd, elk aan een kant van Jezus (vers 27). Hieruit blijkt dat Hij op één lijn wordt gesteld met die misdadigers. De profetie uit Jes. 53: 12 gaat hier in vervulling: 'En Hij is met de misdadigers gerekend.' (vers 28)

Als de soldaten de Heere Jezus kruisigen, klinkt uit Zijn mond het eerste kruiswoord, wat alleen door de evangelist Lukas wordt vermeld: 'Vader, vergeef het hun; want zij weten niet wat zij doen.'

Hij bidt Zijn Vader om vergeving te schenken aan degenen die Hem kruisigen en brengt hiermee Zijn eigen woorden uit Matth. 5: 44 in praktijk. De motivatie in het tweede deel van dit gebed 'want zij weten niet wat zij doen' betekent niet dat zij daardoor te verontschuldigen zijn, want ze kruisigen een onschuldige, maar zij beseffen niet Wie Jezus is. Ook dit eerste kruiswoord is een vervulling van de laatste woorden van Jes. 53: 12. Onder het kruis verdelen de soldaten daarna de kleren van de Heere Jezus, Die naakt aan het kruis hangt. De kleren van veroordeelden mochten de soldaten zich toe-eigenen. Uit Joh. 19: 23-24 weten we dat Zijn kleren onder vier krijgsknechten worden verdeeld. De rok of het onderkleed dat uit één stuk geweven was, wordt niet in vieren gescheurd. Hierover wordt het lot geworpen. Dat konden ze doen met de dobbelstenen waarmee de soldaten vaak de tijd verdreven. Onwetend vervullen ze daarmee de woorden uit Ps. 22: 19. Boven het kruis werd altijd de beschuldiging of reden van de veroordeling vermeld. Boven het kruis van Jezus staat geschreven: DE KONING DER JODEN. In Joh. 19: 19-22 lezen we dat de Joodse leiders bij Pilatus bezwaar hebben gemaakt tegen de formulering van dit opschrift. Ze wilden dat '(Deze is) de Koning der Joden' veranderd werd in: 'Hij heeft gezegd: Ik ben de Koning der Joden.' Het bleef echter onveranderd. 'Wat ik geschreven heb, dat heb ik geschreven', antwoordde Pilatus en ongewild heeft de stadhouder met dit opschrift de waarheid bekend gemaakt. Behalve in het Hebreeuws (Aramees) was het opschrift ook in de toenmalige wereldtalen Grieks en Latijn geschreven, zodat ook de niet-Joden het konden lezen. Vanaf vers 29 beschrijft de evangelist hoe de voorbijgangers en omstanders van het kruis van de Heere Jezus reageren. 'En die voorbijgingen, lasterden Hem...' Lasteren is de ergste vorm van kwaadspreken. Er wordt niet achter de rug van de Heere Jezus gesproken, maar recht in Zijn gezicht. De inhoud van deze laster staat in het tweede deel van vers 29 en het volgende vers. Het hoofdschudden is hier vooral een gebaar van verachting en spot. Het eerste woord 'Ha' spreekt van leedvermaak. 'Gij, Die de tempel afbreekt, en in drie dagen opbouwt, behoud Uzelven, en kom af van het kruis.' Deze voorbijgangers weten blijkbaar precies de aanklacht die tijdens het proces van het Sanhedrin tegen de Heere Jezus werd ingebracht (Mark. 14: 58). Ze begrijpen niet hoe iemand, Die beweert de tempel te kunnen afbreken en in drie dagen weer te kunnen opbouwen, machteloos aan het kruis kan hangen.

De Heere Jezus bedoelde echter de tempel van Zijn lichaam, Die zal afgebroken worden en dat gebeurt nu. De mensen dagen Hem uit Zichzelf te redden door van het kruis af te komen. Omdat Hij niet van het kruis lijkt af te kunnen komen, kan Hij in de ogen van de voorbijgangers onmogelijk de Messias zijn. Uit vers 31 blijkt dat ook de overpriesters en de Schriftgeleerden meespotten: 'Hij heeft anderen verlost (wellicht denken ze aan de vele wonderen die Hij gedaan heeft); Zichzelf kan Hij niet verlossen.' Deze spottende opmerking bevat een diepe waarheid. Hij kon en wilde Zichzelf niet redden, omdat Hij anderen – waaronder deze spotters – wilde redden. In vers 32 zijn de overpriesters en de Schriftgeleerden nog aan het woord. Deze tegenstanders van de Heere Jezus hebben altijd om wonderen gevraagd voordat zij wilden geloven. Echter, de wonderen die Hij gedaan had, waren nooit tot tevredenheid. Nu doen ze alsof ze in Hem zullen geloven als Hij van het kruis afkomt. Maar wanneer Hij van het kruis was gekomen, had er niemand in Hem kunnen geloven en had er niemand zalig kunnen worden. Ook die met Hem gekruisigd waren, bespotten Hem. Meer vermeldt de evangelist Markus niet. Lukas geeft als enige evangelist weer wat er tussen hen en Jezus gesproken is. Eén van de misdadigers blijft Hem lasteren: 'Indien Gij de Christus zijt, verlos Uzelf en ons.' Hij daagt, evenals de voorbijgangers en de Joodse leiders, de Heere Jezus uit om eens te bewijzen dat Hij de Messias is. Hij moet dat maar tonen door hen drieën te verlossen. Hierop wordt hij door de andere misdadiger bestraft. Deze vraagt hem of hij God niet vreest, nu hij ook binnen enkele uren zal sterven? Sterven is immers God ontmoeten en hoe durft hij dan zo te spotten met de dood voor ogen? Hun straf is immers rechtvaardig, 'maar Deze heeft niets onbehoorlijks gedaan'. Door de werking van de Heilige Geest belijdt deze ene moordenaar zijn schuld en getuigt van de onschuld van Jezus. Vanuit de grote nood bidt hij om genade: 'Heere, gedenk mijner, als Gij in Uw Koninkrijk zult gekomen zijn.' Hij vraagt niet om daar ook te mogen zijn, want hij weet dat hij dat niet verdiend heeft. Hij vraagt alleen maar of de Heere aan hem wil denken in Zijn Koninkrijk. Hieruit blijkt zijn geloof. Hij gelooft dat deze Gekruisigde werkelijk Koning is en na Zijn dood Zijn Koningschap verder zal gaan uitoefenen. Wat een heerlijk woord voor die stervende zondaar klinkt er dan uit de mond van de stervende Zaligmaker: 'Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn.' Het is Jezus' tweede kruiswoord. Voor de volledigheid vermelden we dat het derde kruiswoord in het Johannesevangelie te vinden is. Tot Zijn moeder sprak de Heere Jezus: 'Vrouw, zie, uw zoon.' En tot Johannes: 'Zie, uw moeder.' (Joh. 19: 25-27)

TER OVERWEGING

De voorbijgangers dagen de Heere Jezus uit om van het kruis af te komen. Wanneer dat was gebeurd en Hij Zichzelf verlost had, had Hij niemand anders meer kunnen verlossen en had er dus niemand zalig kunnen worden.

Leg er de nadruk maar op in de vertelling dat de Heere Jezus deze spot en hoon over Zich heen laat gaan. Hij zegt niets en dat terwijl Hij met één machtswoord al die spotters dood ter aarde had kunnen laten neervallen. Hij zwijgt en blijft aan het kruis hangen om zo voor hen en ons de zaligheid te verwerven. Het wordt niet door Markus beschreven, maar we weten dat vlak voor zijn dood die ene moordenaar tot bekering komt. De woorden uit Ps. 68: 10 worden hier werkelijkheid: 'Hij kan en wil en zal in nood, zelfs bij het naderen van de dood volkomen uitkomst geven.' Wijs de kinderen maar op het grote wonder dat een misdadiger vlak voor zijn dood tot bekering komt. Maar daar moeten we het niet op aan laten komen. We weten immers niet of we een sterfbed krijgen. We kunnen ook plotseling worden weggenomen. De duivel zegt altijd: 'Nu niet, maar later. Dan is er nog genoeg tijd om de Heere te zoeken.' Maar het is alleen deze geschiedenis die van een sterfbedbekering getuigt. De Heere zegt altijd: 'Niet later, maar nu.' 'Gedenk aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap.'

c. Jezus' sterven (Mark. 15: 33-41)

UITLEG VAN DE TEKST

Rond het zesde uur, midden op de dag, naar onze tijd omgerekend twaalf uur op de middag, komt er duisternis over de gehele aarde. Voor deze duisternis is geen natuurlijke verklaring te geven. Er is met Pascha geen zonsverduistering mogelijk. Deze duisternis duurt drie uren lang. Deze duisternis, waar God voor zorgt, is een teken van Zijn toorn over de zonde. Hoe diep en hoe zwaar het lijden van de Heere Jezus was in deze uren, is niet in woorden uit te drukken. Hij is nu niet alleen van mensen verlaten, maar bovenal van Zijn Vader. Dat blijkt wel uit het vierde kruiswoord dat Hij bijna aan het eind van de duisternis ter negende ure met grote stem uitroept: ELOÏ, ELOÏ, LAMMA SABACH-TANI. Dat is het Aramees voor 'Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?' Het zijn de beginwoorden van Ps. 22, de lijdenspalm, die de Heere Jezus als een gebed uitspreekt. Hier is Hij niet in de hel geweest, maar is de hel in Hem geweest (Heidelbergsche Catechismus, antw. 44). Daarna wordt het weer licht en is Zijn strijd gestreden. Wanneer het na drie uur weer licht wordt, gaan sommigen weer verder met spotten (vers 35). I.p.v. Eloï hebben ze Elia verstaan.

Spottend zeggen ze: 'Ziet, Hij roept Elia.' Voor de Joden was Elia een redder in nood, die in het bijzonder de rechtvaardige bijstond in het uur van zijn dood. De evangelist Johannes vermeldt het vijfde kruiswoord: 'Mij dorst.' (Joh. 19: 28) Waarschijnlijk moeten we dit plaatsen voor vers 36.

We lezen daar immers dat iemand een spons met edik vult en dit de Heere Jezus op een rietstok toesteeekt met de woorden; 'Houd stil, laat ons zien, of Elia komt, om Hem af te nemen.' In tegenstelling tot vers 23 neemt en drinkt Hij nu wel. Zijn sterven is aanstaande. Nadat Hij het zesde kruiswoord heeft uitgesproken: 'Het is volbracht!' (Joh. 19: 30), en met een grote stem van Zich gegeven hebbende (vers 37) het zevende kruiswoord: 'Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn geest' (Luk. 23: 46), gaf Hij de geest. Het is opvallend dat de Heere Jezus het laatste kruiswoord luid roept. Laatste woorden van een stervende zijn vaak nauwelijks te horen. Ook is het opmerkelijk dat Hij God hier weer als Vader aanspreekt, zoals ook in het eerste kruiswoord. In het middelste kruiswoord ontbrak dit. Toen Hij daar hing in die Godverlatenheid kon Hij die Vadernaam niet meer over de lippen krijgen. Maar in het laatste kruiswoord geeft Hij Zich helemaal over aan de Vader. De Zaligmaker sterft met een psalmregel op de lippen. Het is een bijna letterlijke weergave van Ps. 31: 6. Deze woorden vormden een onderdeel van het avondgebed dat elke Jood bad. Zoals David in deze Psalm doet, geeft Davids grote Zoon Zijn leven in bewaring bij God. Als Hij dit kruiswoord heeft uitgesproken, geeft Hij de geest i.p.v. dat Hij sterft. Hiermee wordt tot uitdrukking gebracht dat Jezus niet sterft van uitputting, maar dat Hij bewust Zijn leven aflegt. Zijn sterven is een daad van vrijwilligheid. Zo nam Hij de dood, als de vloek der zonde, op Zich. Het sterven van de Heere Jezus gaat met tekenen gepaard. Lukas noemt het voor Zijn sterven, Markus en Mattheüs vermelden het erna: het voorhangsel van de tempel scheurde midden door. 'Van boven tot beneden', zo lezen we aan het slot van vers 38. Als door een onzichtbare hand uit de hemel wordt het voorhangsel dat hing tussen het heilige en het heilige der heiligen doormidden gescheurd. Dit teken maakt duidelijk dat er door het sterven van Christus weer toegang tot God mogelijk is. De offerdienst was ook niet meer nodig, want het grote Offer was gebracht. Als andere tekenen vermeldt Mattheüs een aardbeving, steenrotsen scheuren en graven worden geopend. In vers 39 wordt een reactie van een hoofdman over honderd genoemd. Hij was verantwoordelijk voor de kruisiging. Hij heeft alles, wat er gebeurd is, gezien en gehoord, dat Hij alzo roepende de geest gegeven had. Hij kan niet anders dan belijden: 'Waarlijk, deze Mens was Gods Zoon!'

Naast de vele mensen die bij de kruisiging aanwezig waren, waren er volgens vers 40 ook vrouwen bij, die op afstand toekeken. Misschien omdat ze bang waren om als volgelingen van Jezus ook gestraft te worden. Deze afstand geeft ook aan dat de Heere Jezus eveneens van hen verlaten was. Wat zal er veel in hen zijn omgegaan om hun Geliefde zo te zien lijden en sterven.

Onder hen zijn Maria Magdalena, die door de Heere Jezus verlost is van zeven duivelen (Mark 16: 9); Maria, de moeder van Jakobus, de kleine (de jongere), en van Joses; en Salomé. Mattheüs vermeldt in plaats van Salomé: de moeder van de zonen van Zebedeüs (Matth. 27: 56). Waarschijnlijk bedoelen beide evangelisten dezelfde. Bovengenoemde vrouwen waren Hem, toen Hij in Galilea was, gaan volgen en dienen met hun goederen (Luk. 8: 3). Naast deze met name genoemde vrouwen zijn er ook nog andere vrouwen met Hem naar Jeruzalem gekomen om getuige te zijn van het lijden en sterven van hun Meester.

TER OVERWEGING

De duisternis herinnert ons aan de Egyptische duisternis. Zoals God toen toornde over Farao en zijn volk, zo toornt God nu op Zijn eigen Zoon, Die de schuld van Zijn volk op Zich nam. Deze duisternis moet ons vooral herinneren aan de buitenste duisternis, dat is de eeuwige Godverlatenheid, die wij door onze zonde verdiend hebben. Wie gelooft dat Christus daar hing voor mij, in mijn plaats, zal nooit in die duisternis hoeven te komen en nimmermeer van God verlaten worden.

Vanuit dit gedeelte mag u de kinderen erop wijzen dat het laatste kruiswoord een overwinningswoord is. Met onze Dordtse vaders belijden we immers 'dat de dood van de Zoon van God de enige en volmaakte offerande en genoegdoening voor de zondaren is; van oneindige kracht en waardigheid, overvloediglijk genoegzaam tot verzoening van de zonden der ganse wereld'. Dit kruiswoord wordt luid geroepen, opdat een ieder het zou horen.

Met de oudere kinderen kan worden ingegaan op de betekenis van het gescheurde voorhangsel. Eén keer per jaar op de Grote Verzoendag werd dit door de hogepriester geopend. Met het sterven van de enige Hogepriester gaat het definitief open. Zo is er toegang tot God. Alleen door Zijn offer.

Het is ook belangrijk dat de kinderen weten waarom de sterfdag van Christus Goede Vrijdag wordt genoemd. Als iemand sterft, is het een intens verdrietige dag. Maar als de Heere Jezus sterft, is dat een Goede Vrijdag voor een ieder die in Hem gelooft, omdat Hij onze schuld heeft voldaan. Dan mag gezegd worden met de hoofdman over honderd in verwondering en aanbidding: 'Waarlijk, deze mens was Gods Zoon!'

GELOFSLEER

Zie voor de dood van Christus en de betekenis daarvan: Heidelbergse Catechismus, zondag 15 en 16. Zie voor meer uitleg Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 20-21 en Dordtse Leerregels, hoofdstuk 2.

